

ÇIBLAK, Nilgün (2003), “Mersin Tahtacı Kültüründeki Terimler Üzerine Bir Deneme”, *Folklor / Edebiyat*, C.IX, S. XXXIII, ss.217-238.

MERSİN TAHTACI KÜLTÜRÜNDEKİ TERİMLER ÜZERİNE BİR DENEME*

Alevî – Türkmen zümrelerinden birisi olan Tahtacılar, geçimlerini ağaç kesip dilmek, kiriş ve tahta biçmekle sağladıkları için Anadolu’da genellikle ormanlık alanlarda, orman işçiliğinin yapılabildiği bölgelerde yaşamlarını sürdürmüşlerdir. Günümüzde, Tahtacılar’ın konar-göçer yaşamdan yerleşik düzene geçerek bir kısmının toprağa bağlandığı bir kısmının da kendilerine daha farklı geçim kaynakları sağladığı görülmektedir.

Ağaç işleme sanatının kendilerine atalarından miras kaldığını söyleyen Tahtacılar, Oğuz boylarındandır. Yazılı kaynaklarda Tahtacı adına ise ilk olarak 16. yüzyılda Osmanlı vergi nüfusu tahrir defterlerinde “Cemâat-ı Tahtacıyân” şeklinde rastlanmaktadır¹.

Bu topluluğun kökeni üzerinde ise araştırmacılar tam bir görüş birliğine varamamışlardır. Bazı araştırmacılara göre Tahtacılar, 13. yüzyılın ikinci yarısının başlarında adından bahsedilmeye başlanan ve en eski göçebe Türkmen zümrelerinden birisi olup genellikle ormanlık alanlarda yaşamlarını sürdürmüş Ağaçeriler’in bir uzantısıdır. Anadolu’da Maraş-Malatya bölgesinde yaşamış olan Ağaçeriler’in bu adı alması ise yaşadıkları alanın coğrafi özelliklerinden ve buna bağlı olarak da geçimlerini orman işçiliğinden sağlamış olmalarından kaynaklanmaktadır². Tahtacılar’ın atalarının Ağaçeriler olduğu görüşüne birçok araştırmacı katılmaktadır³, ancak Tahtacılar’ın diğer Anadolu Alevîleri gibi Babaî Türkmenleri’nin torunları olduklarını, kendilerine bu adın ormanlarda oturup kereste imaliyle meşgul olmalarından dolayı verildiğini, bu topluluğu Ağaçeri Türkleri’nin torunları gibi göstermenin acele verilmiş bir hüküm olduğunu belirten araştırmacılarımız da vardır⁴. Bunun yanında Tahtacılar’ın Ağaçeriler’le hiçbir bağlarının bulunmadığını, bunların Orta Asya’daki bir Türk boyu olan Tahtahlar’ın veya benzer bir ad verilen hâkim bir zümrenin etrafında kümelenerek çeşitli Türkmen gruplarından oluşmuş dinî bir topluluk olduğunu ileri sürenler de vardır. Bu görüşe göre; en eski Oğuz boylarından bazısı – Bayatlar, Çepniler – nasıl ki ilk adlarını muhafaza etmişlerse Tahtahlılar veya Tahtahlar da bu isimlerini günümüzde Tahtacılar şeklinde sürdürmüşlerdir. Aynı zamanda orman işçiliğiyle hiç uğraşmamış

* 26 – 28 Mayıs 2000 tarihleri arasında İLESAM tarafından Mersin’de düzenlenen *Uluslar Arası Türk Dünyası Halk Edebiyatı Kurultayı*’nda bildiri olarak sunulmuş metnin gözden geçirilmiş şeklidir.

¹ Faruk SÜMER, “Ağaç-Eriler”, *Bellekten*, XXVI-103, Ankara, 1962, s. 528.

² SÜMER, a.g.e., s. 521-522.

³ Besim ATALAY, *Bektaşilik ve Edebiyatı*, Osmanlıca’dan Çev.: Vedat Atilla, 2. b., Ant Yayınları, İstanbul, 1991, s. 30; Abdurrahman YILMAZ, *Tahtacılar Geleneği*, CHP Halkevleri Yayınları, Ankara, 1948, s.11; Nejat BİRDOĞAN, *Anadolu’nun Gizli Kültürü Alevilik*, 3. b., Berfin Yayınları, İstanbul, 1995, s. 37; Murat KÜÇÜK, *Cemaat-ı Tahtacıyan*, Nefes Yayınları, İstanbul, 1995, s.18; Neşet ÇAĞATAY, “Tahtacılar” Maddesi, *İslâm Ansiklopedisi*, C.11, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1993, s.669-670; İsmail ENGİN, “Akçaeiş Tahtacılarında Ölü Gömme Geleneği”, *1. Akdeniz Yöresi Türk Topulukları Sosyo-Kültürel Yapısı (Tahtacılar) Sempozyumu Bildirileri*, 26-27 Nisan 1993 Antalya, KB HAGEM Yayınları, Ankara, 1995, s.39.

⁴ M. Şakir ÜLKÜTAŞIR, “Tahtacılar”, *Türk Kültürü*, S.71, Yıl VI, Eylül 1968, s. 840.

Tahtacı oymaklarının varlığı bu adın tahtacılık sanatından ortaya çıkmadığını, bunun köken itibarıyla çok eski dönemlere ait olduğunu göstermektedir. Ayrıca Tahtacılar'ın Orta Asya'dan bu yana izledikleri geliş yolları da Ağaçeriler'in takip ettiği yollardan farklıdır⁵.

Türkçe'den başka hiçbir dil bilmeyen ve Orta Asya Türk örf ve âdetlerini hâlâ en saf şekliyle temsil eden Tahtacılar'ın⁶ kökeni hakkında henüz bir görüş birliğine varılamamış olmasına karşın, bu konuda araştırmalarda bulunmuş kişiler arasında, bu topluluğun Moğol istilası sırasında Anadolu'ya gelen, burada da aynı tehlike ile karşılaştıkları için Suriye ve Irak'a geçen Ağaçeriler'in⁷ torunları olduğu görüşü hakim görüş olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tahtacılar gelenek ve görenekleri yönünden Alevî olmakla birlikte diğer Alevîler'den farklı özelliklere de sahiptirler. Bunlar Hacı Bektaş ocağını tanımazlar, her birinin ayrı pir evleri vardır. Tahtacı dedeleri ocak denen ve kutsal saygınlığı olan iki soydan gelirler. Bunlardan birisi İzmir'in Narlıdere köyündeki Yanınyatır Ocağı; diğeri Aydın'ın Reşadiye bucağındaki Hacı Emirli Ocağı'dır.

Bu iki ocağın dedeleri birbirine bağlı olmadığı gibi bunların üstünde veya altında bir başka ocak dedesi de bulunmamaktadır. Bu dedeler yaz mahsulü toplandığı sırada kendilerine bağlı köylere giderek âyinleri yönetir; kendi haklarını alır; herhangi bir suç işleyen varsa cezasını verir ya da cezasını kaldırır; kışın yapılacak âyinleri yönetmeleri için her köyde bir kişiye yetki verdikten sonra da köylere dönerler⁸.

Yanınyatır ailesine bağlı ocaklı dedeler, Tahtacılar'ın Bağdat'tan geldiklerini söylemektedir. Bağdat'tan hareket edip uzunca bir süre Çukurova'da, Ceyhan civarlarında kalmışlar; buradan da ilk önce Edremit'teki Kaz Dağı'na sonra kasabalara ve Narlıdere'ye yerleşmişlerdir. Ocaklı dedeler, bugün de Narlıdere'de bulunmaktadır, ancak aşiretin büyük bir bölümü değişik yerleşim alanlarına dağılmış durumdadır⁹.

Bu ocağın atası olan Dur Hasan Dede'nin mezarı ise Adana'nın Misis civarındaki Durhasan Dede Köyü'nde bulunmaktadır¹⁰. Hacı Emirli ocağının ataları ise İslâhiye'ye bağlı Güvercinlik nahiyesinde yatan İbrahim Sâni'dir¹¹.

Bugün bu iki ocaktan Yanınyatır Ocaklılar'ı Narlıdere'de oturmayı tercih ettikleri halde Hacı Emirli Ocaklıları Aydın ile Söke (Aydın'a bağlı bir ilçe) arasındaki Gümüş köyünde oturmaktadırlar¹².

Tahtacılar Anadolu'nun başlıca Maraş, Adana, Mersin, Antalya, Muğla, Denizli, Isparta, Burdur, Aydın, İzmir¹³ ve Balıkesir¹⁴ illerini kapsayan geniş bölgenin genel olarak ormanlık alanlarında veya buralara yakın yerlerde yaşamlarını sürdürmektedir.

İnceleme alanımız olan Mersin'deki Tahtacılar yerleşim birimleriyle ilgili bilgileri merkezdeki köy ve mahallelerden başlayıp ardından ilçelerde bulunanları sıralayarak şu şekilde verebiliriz:

⁵ Yusuf Ziya YÖRÜKÂN, *Anadolu'da Aleviler ve Tahtacılar*, Eklerle Yayına Hazırlayan: Turhan Yörükân, KB Yayınları, Ankara, 1998, s.377-379; 387.

⁶ Besim ATALAY, *Bektaşilik ve* s. 30.

⁷ Neşet ÇAĞATAY, "Tahtacılar" Maddesi, *İslâm Ans.....* s.670.

⁸ Yusuf Ziya YÖRÜKÂN, "Tahtacılar", *Darülfünun İlahiyat Fakültesi Mecmuası, Tarihî, İçtimâî, Dinî, Felsefî, Üçüncü Sene*, S.12, Eylül, İstanbul, 1929, s.62.

⁹ YÖRÜKÂN, a.g.m., S.12, s.69-70.

¹⁰ YÖRÜKÂN, a.g.m., s. 69.

¹¹ Yusuf Ziya YÖRÜKÂN, *Anadolu'da Aleviler* s.165-166; 172.

¹² YÖRÜKÂN, a.g.e., s.202.

¹³ Peter Alford ANDREWS, *Türkiye'de Etnik Gruplar*, Türkçesi: Mustafa Küpüşoğlu, Ant Yayınları, İstanbul, 1992, s.90.

¹⁴ Neşet ÇAĞATAY, "Tahtacılar" Maddesi, *İslâm Ans.....* s.669.

MERSİN – Çukurova Mah., Mithattoroğlu Mah., Selçuklar Mah.
 Bekiralanı Köyü / Belenoluk Mah.
 Dalakderesi Köyü
 Dorukkent Belediyesi / Düğdüören Mah.
 Çağlarca / Tekirgölü Mah.
 Kızılkaya Köyü
 Kuzucubelen

ANAMUR –Kaşdişlen Köyü

BOZYAZI – Çubukkoyağı Mah., Sıcakyurt Mah.
 Bahçekoyağı Köyü / Tursun Mah.
 Tekedüzü Köyü

ERDEMLİ – Akdeniz Mah.
 Tömük Belediyesi / Merkez Mah. ve Kale Mah.

MUT - Meydan Mah., Yazalanı Mah.
 Göksu Belediyesi / Köprübaşı Mah.
 Kayabaşı Köyü
 Keleceköy / Mezarlık Mah.
 Kumaçukuru Köyü
 Yeşilyurt Köyü

SİLİFKE - Sayağzı Mah.
 Kırtıl Köyü

TARSUS - 82 Evler Mah.
 Çamalan Köyü
 Kaburgediği Köyü

Görüldüğü gibi Tahtacılar 10 köy ve 18 mahalle olmak üzere Mersin’de toplam 28 yerleşim biriminde, yerleşik bir düzende hayatlarını sürdürmektedir. Bunlardan merkeze bağlı Dalakderesi köyü, Düğdüören Mah. (Dorukkent Bld.), Tekirgölü Mah.(Çağlarca); Bozyazı ilçesindeki Tursun Mah. (Bahçekoyağı köyü), Tekedüzü köyü; Mut’taki Meydan ve Yazalanı mahalleleri, Köprübaşı Mah. (Göksu Bld.), Kayabaşı köyü, Mezarlık Mah. (Keleceköy), Kumaçukuru köyü, Yeşilyurt köyü; Silifke ilçesine bağlı Kırtıl köyü ve Tarsus ilçesine bağlı Kaburgediği köyünde yaşayanlar Yanınyatır Ocağı’na bağlı olup Çaylak Oymağı’ndandır. Mersin merkezdeki Çukurova, Mithattoroğlu ve Selçuklar mahalleleri ile Kızılkaya ve Kuzucubelen köyleri; Anamur’a bağlı Kaşdişlen köyü; Bozyazı’daki Çubukkoyağı ve Sıcakyurt mahalleleri; Erdemli’nin Akdeniz Mah., Merkez Mah. (Tömük Bld.) ile Kale Mah. (Tömük Bld.) ve Silifke’nin Sayağzı Mah.de yaşayanlar Hacı Emirli ve bu ocaktan da Aydınli Oymağı’na bağlıdır. Mersin’deki Belenoluk Mah. (Bekiralanı köyü) ile Tarsus’un 82 Evler Mah. Ve Çamalan köyünde yaşayanlar ise atalarının İslâhiye’de yatan İbrahim Baba (İbrahim Sâni) olduğunu, dolayısıyla Hacı Emirli Ocağı’na bağlı olduklarını, kendilerine Menemenciler denildiğini söylemektedir.

Mersin’de orman işçiliği yapan Tahtacılar’ın sayısı her geçen gün azalmaktadır. Konar - göçer yaşam tarzından yerleşik düzene geçilmesinin ardından topluluk üyeleri çiftçilikle, bağ bahçe işleriyle, gündelik işlerle ya da eğitilmiş olanlar aldıkları eğitimle ilgili bir meslekte geçimlerini sağlar hale gelmişlerdir.

Bu topluluktaki değişim sadece geçim kaynaklarında değil dinî inanışlarda ve buna bağlı olarak cem âyinlerinde de görülmektedir. Mersin’deki Tahtacı yerleşim birimlerine, bağlı oldukları ocaklardan eskisi gibi dedeler gelmemekte ve törenler (musahip olma, ikrar alma, düşkün kaldırma vb.) de yapılamamaktadır. Şu an Mersin’de üç yerleşim alanının (Köprübaşı Mah., Çubukkoyağı Mah. ve Kaşdişlen Köyü) dedesi bulunmaktadır, ancak bu dedeler de yeni neslin bu yola ilgilerinin olmamasından, toplumun da kendilerine gereken saygıyı göstermemesinden ve buna bağlı olarak da yolun gereklerinin eskisi gibi sürdürülememesinden yakınmaktadır.

Mersin’deki bazı Tahtacı köyleri gelenek – görenek, örf ve âdetler yönünden oldukça zengin ürünleri bünyesinde taşımaktadır¹⁵. Bu kültür beraberinde kendine özgü terim ve kavramları da getirmiştir. Temelini tamamen sahada yapmış olduğumuz çalışmalarımızın belirlediği Mersin Tahtacı kültüründeki terimlerden bazılarını şu başlıklar altında toplayabiliriz:

1. Ocak ve Oymak Adlarıyla İlgili Terimler
2. Dinî İnanışlar - Törenlerle İlgili Terimler
3. Hayatın Geçiş Dönemleriyle İlgili Terimler
 - a- Doğumla İlgili Olanlar
 - b- Evlenme İle İlgili Olanlar
 - c- Ölümle İlgili Olanlar
4. Halk Hekimliğiyle İlgili Terimler
5. Akraba Adlarıyla İlgili Terimler

Çalışmamızın sonucunda 6 tane ocak ve oymak adlarıyla; 131 dinî inanışlarla; 47 hayatın geçiş dönemleriyle; 16 halk hekimliğiyle; 13 akraba adlarıyla ilgili olmak üzere toplam 213 tane terim tespit edilmiştir.

1. Ocak ve Oymak Adlarıyla İlgili Terimler

Aydınlı (K.9, K.15, K.16, K.17, K.23, K.26)

Aydın’daki Hacı Emirli Ocağı’na bağlı bulunan Tahtacı oymaklarından biri.

Çaylak (K.1, K.3, K.6, K.18, K.24, K.32)

İzmir’deki Yanınyatır Ocağı’na bağlı bulunan Tahtacı oymağı.

Hacı Emirli Ocağı (K.9, K.15, K.16, K.17, K.23)

Tahtacıların Aydın’ın Reşadiye nahiyesindeki ocaklarına verilen ad. Bu ocağın atası olan İbrahim Sani İslâhiye’nin Güvercinlik nahiyesinde defnedilmiştir.

Menemenci (K.2, K.12, K.30)

Hacı Emirli Ocağı’na bağlı Tahtacı oymağı.

Yanınyatır Ocağı (K.1, K.3, K.6, K.18, K.27, K.32)

Tahtacıların bağlı oldukları iki ocaktan birisi, en büyük olanıdır. Yanınyatır adı da verilen bu ocak, İzmir’e bağlı Narlıdere köyünde bulunmaktadır.

¹⁵ Mersin Tahtacıları’yla ilgili daha ayrıntılı bilgi için bkz. Nilgün ÇIBLAK, *İçel Tahtacıları, Dinî İnanışlar ve Dinî Törenler-Halk Kültürü-Anonim Halk Edebiyatı*, Ç.Ü., Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Adana 2001 (yayımlanmamış doktora tezi).

Yanıyatırlılar'ın atası Adana'nın Misis taraflarında Durhasan Dede köyünde mezarı bulunan Dur Hasan Dede'dir.

Tahtacılar (K.1, K.2, K.9, K.17, K.18, K.21, K.23, K.32)

Geçimlerini ağaç kesip dilmek, kiriş ve tahta biçmekle sağlayan Alevi – Türkmen zümresi.

2. Dinî İnanışlar - Törenlerle İlgili Terimler

Abdal Musa Cemi (K.2, K.30)

Menemenci Oymağı'na bağlı Tahtacılar tarafından bolluk bereketin artması, birlik beraberliğin sağlanması ve herhangi olumsuz bir olayla karşılaşılması için bütün köylünün biraraya gelerek Abdal Musa aşkına düzenlediği ceme verilen ad.

Abdal Musa Kurbanı (K.2, K.30)

Menemenciler'de Abdal Musa cemi için bütün köylünün ortaklaşa aldığı kurban.

ahiret kardeşi (K.1, K.5, K.8, K.11, K. 18)

Musahip olan çiftlerin birbirlerine verdikleri ad. (bkz. musahip olma)

ağzı kara (K.5, K.20, K.29)

İkrarı alınmamış kişilere verilen ad. (bkz. ikrar alma)

ana postu (K.15)

Sadece musahiplilerin katılabildiği büyük cemlerde dede eşinin meydana getirdiği döşek. (bkz. post)

arifelik (K.1, K.9, K.15)

Kurban bayramından bir gün önce, arife günü, baba ocağını bekleyen evlâdın babasının ruhuna adadığı kurban. Arifelik olarak genellikle koyun tercih edilir, ancak maddî durumu iyi olmayanlar bunun yerine cebrail (horoz) 'i de kurban olarak verebilirler.

aşına (aşna) (K.3, K.5, K.6, K.7, K.8, K.11, K.13, K.19, K.24, K.32)

Çaylak Oymağı'na bağlı Tahtacılar'da musahiplikten sonra gelen ahiret kardeşliği.

Musahibi bulunanlar, musahip oldukları çiftin dışında, kendilerine her konuda anlaşabilecekleri, birbirlerine yardımda bulunabilecekleri, sevip saydıkları bir başka çift daha seçerler ve herhangi bir musahip olma ceminde dededen hayırlılarını alarak aşına olurlar.

aşır çorbası (K.10, K.27)

Muharrem ayında tutulan orucun son gününde (hicri takvimin ilk ayı olan Muharrem ayının onuncu gününde) hububat ve baklagillerle Aşır Koca aşkına pişirilen ve bu nedenle "aşır çorbası" adı verilen tatlı bir yiyecek, aşure.

Tahtacı kültüründe Aşır Koca'nın kim olduğu hakkında ayrıntılı bir bilgi yoktur, sadece bu ermişin temiz ve iyi kalpli insanlara bazen aşır çorbası için gerekli suyu almaya giderken bir deve üstünde görüldüğüne dair bir inanış vardır.

Ay (K.1, K.2, K.3, K.6, K.10, K.12)

Hz. Ali.

baba (K.2, K.30)

Menemenciler'de dede olmadığı zamanlar onun vekilliğini yapan; dinî konularda topluma yol gösteren, onları her konuda gözeten, dede geldiğinde de gerekli bilgileri ona ileten, cuma akşamlarında, bayram akşamlarında cemdekilere önderlik eden, cenaze yemeklerinde, sünnet yemeklerinde, düğünlerde bayrak dikmede dua veren kişi.

Toplum tarafından seçilen baba, dede geldiğinde hayırlısını alarak bu göreve atanır. Kendisi dedenin vekilidir, ancak dedenin bütün hizmetlerini yerine getiremez; musahip olacakları musahip yapamaz, ikrar alamaz, düşkünlük cezası vb. veremez. Dedenin bulunduğu cemlerde ise yeri dedenin hemen yanındır.

bacağı açık (K.1, K.3, K.6, K. 11, K.13, K.18)

Musahibi olmayanlara verilen ad.

bacağı çıplak (K.11, K.27)

İkrarı alınmamış kişi.

başabaş (K.3,K.5, K.6, K.18)

Çaylaklar'da musahip olan çiftlerin, musahip olma cemlerinden birkaç gün veya bir yıl sonra, maddî durumları ne zaman elverirse, dedenin de bulunduğu bir cemde verdikleri kurban.

Başabaş adı verilen bu kurban yerine getirilmezse musahiplik tam olarak gerçekleşmiş sayılmaz.

bayram akşamı (K.2, K.8, K.15, K.17)

Kurban bayramının ilk akşamında, dedenin veya dede vekilinin evinde yapılan ve bütün talilerin katılabildiği cem.

birlik cemi (K.2, K.3, K.15)

Aydınlılar'da musahipliğin tam olarak gerçekleşmiş sayılabilmesi için ilk cemden birkaç gün sonra düzenlenen ikinci içeri cemine verilen ad. (bkz. içeri cemi)

birlik kurbanı (K.2, K.3, K.14)

Aydınlılar'da birlik ceminde verilen kurban.

Çaylaklar'da ve Menemenciler'de birlik ve beraberliğin sağlanması; bunun yanında bolluk ve bereketin artmasına yardımcı olması amacıyla bütün köylünün ortak katılımıyla kesilen kurbanı da birlik kurbanı adı verilir.

Buyruk (K.2, K.14, K.15, K.17, K.22)

Tahtacılar'ın altıncı İmam Cafer Sadık'ın öğretilerini içeren kutsal kitabı. Genellikle dedelerde ve dede tarafından görevlendirilen kişilerde bulunan bu kitapta takibedilen yolun gerekleriyle ilgili bütün kurallar, ayrıca cemlerde verilen hayırlılar ve okunan nefesler yer almaktadır.

Caferî (K.1, K.2, K.14, K.15)

Altıncı İmam Cafer Sadık'ın mezhebine bağlı olan.

cebrail (K.14, K.17, K.19)

Horoz. Sabahın olduğu haberini gökyüzünde sesini duyduğu Cebrail adlı melekten öğrendiğine inanılan horoz, bu özelliğinden dolayı cebrail olarak adlandırılmıştır.

Cebrail, aşına olma, ikrar alma törenlerinde, muharrem orucunun son gününün sabahında kurban edilmesinin yanında bazen "cuma akşamları"nda, baba ocağını bekleyenler tarafından kurban bayramının arifesinde ve adaklarda da kurban edilir.

cem (K.1, K.2, K.5, K.9,K.14, K.18, K.20, K.25, K.30)

Dinî törenlere verilen ad. Genellikle perşembeyi cumaya bağlayan gece yapılır, ancak dedenin başka bir köyden gelip de kısa bir sürede birçok cem (musahip, aşına, peşine olma, ikrar aldırma, düşkün kılma-düşkün kaldırma vb.) yapılması gerektiğinde salı ve cuma günleri hariç herhangi bir günün akşamında da düzenlenebilmektedir.

cuma akşamı (K.1, K.2, K.3, K.6, K.9, K.16, K.19, K.25, K.28,)

Perşembeyi cumaya bağlayan gece düzenlenen cem töreni.

Musahiplilerin yanında musahibi olmayanların da katılabildiği bu cemde, topluluk içindeki sorunlar görüşülüp bir çözüme varılır, bunun ardından topluca yemek yenir.

çandır (K.5, K.21)

Bir Çaylak ile Aydınlı'nın beraberliğinden doğanlara Çaylaklar'ın verdiği ad.

çığılbaş (K.1, K.5, K.6, K.17, K.18, K.19, K.20)

Peşineden sonra gelen dördüncü ahiret kardeşliği. Aşinalık ve peşinelik gibi sadece Çaylaklar arasında bulunan bu aşama, her türlü kötülükten uzaklaşmış, kendisine yapılan kötülöklere bile iyilikle karşılık verebilen, çevresindekilere sadece iyiliğı dokunan insanların ulaşabileceğı bir aşamadır. Bu da gerçekleştirilmesi çok zor bir olay olduğı için Tahtacılar'da da hiç kimsenin çığılbaş yoktur.

çorba (K.7, K.10, K.21, K.26)

Muharrem orucunun son gününde sabaha karşı pişirilen aşure. (bkz. aşır çorbası)

Aşurenin pişirilmesinin nedeni çeşitli olaylara dayandırılır. Bunlardan birisi Nuh Peygamber'in gemisinin tufanın sonunda karaya oturması ve gemidekilerin de tufandan kurtulduklarına sevinerek ellerinde ortakalmış ne kadar yiyecek varsa bunları bir kazana koyup kaynatmaları ve bunu hep birlikte yiyerek şükür etmeleri olayına bağlanmasıdır. Diğeri ise Hz. Hüseyin'in Kerbelâ'da Emevi halifesi Muaviye'nin oğlu Yezid tarafından şehit edilmesi sonucu tutulmuş olan yasın son gününde pişirilmiş olmasıdır. Tahtacılar'da bu iki inanış da yer almaktadır.

dâr (K.2, K.18)

Zor durumda bulunma, sıkıntı içerisinde olma.

dâr'a durma (K.1, K.2, K.3, K.15, K.16, K.17, K.18, K.24)

Dedenin karşısında sağ ayak baş parmağı sol ayak baş parmağın üzerine getirilmiş, kollar yanda ve öne doğru hafifçe eğilmiş bir vaziyette durmaya verilen ad.

Cemde bir kişi dâr'a durduğunda diğeri bütün talipler dizüstü oturur ve ellerini de dizlerinin üzerine koyar.

dâr'ında durma (K.3, K.10, K.18, K.19, K.27)

İçeri kurbanlarında semah oynamaya kalkan kişilerin musahiplilerinin, semahın ağırlama bölümü bitinceye kadar ayakları dâr'da, elleri yana sarkmış ve hafifçe öne eğilmiş bir vaziyette durmalarına verilen ad. Ağırlama bölümü bitince bu kişiler yerlerine oturur, semah oynayanlar da yürütmeye geçerek oyunlarına devam eder. Semahın sonunda, oynayanlar, dedenin önünde niyaz ettikten sonra oyunları esnasında dâr'da duranlarla da niyazlaşırlar.

Çaylaklar'dan edinilen bilgiye göre semah oynayanların sadece musahiplileri değil, onları sevip sayanlar da bu şekilde dâr'da durabilirler. Bu yolla hem oynayanlara şefaataçi çıkmış hem de sevgi ve saygılarını göstermiş olurlar.

dâr'dan indirme (K.1, K.2, K.10, K.15)

Dedenin karşısında dar'a duran kişinin hayırlısını aldıktan sonra dar vaziyetinden ayrılıp yerine geçmesi.

dâr'ı Mansur olmak (K.2)

Cemde dedenin huzurunda dâr'a durma.

dâr'ı Mansur'dan geçmek (K.2)

Toplum içerisinde herhangi bir suç işleyen kişi veya kişilerin, dede ve cemaat huzurunda sorgulanması. Meydanda, dâr'a durarak işlemiş oldukları belirtilen suçla ilgili sorguya çekilen kişi veya kişiler, bu sorgulama sonucunda ya suçsuz bulunur ya da suçlu bulunarak suçun büyüklüğüne göre kendilerine ceza verilir.

dede (K.2, K.3, K.5, K.6, K.10, K.16, K.19, K.23, K.30)

Ehl-i beyt soyundan gelen, ilim, irfan ve ahlâk sahibi olup taliplere yol ve erkânı öğreten, onların her türlü derdlerine çare bulup toplum kurallarına uymalarını sağlayan, cemleri yöneten dinî lider.

Dedelik babadan oğula geçebilir; bir dedenin birden fazla oğlu varsa bu görev en büyük oğula geçer, eğer bu kişi istekli değilse görev istekli ve dinî konularda yeterli bilgiye sahip oğula bırakılır. Dede, hanımı öldüğünde bu görevi bırakmak zorunda kalır. **delil** (K.1, K.2, K.6, K.8, K.15, K.16, 19)

Musahiplilerin katılabildiği büyük cemlerde görevlisi tarafından yakılan ışık.

Küçük bir bez parçasının içerisine pamuk ve bez parçaları konularak ağzı bağlanır, bağlanan tarafı altta olmak üzere içinde zeytinyağı bulunan bir tabağa konulur, üst tarafından da küçük bir delik açılarak fitil çıkartılıp etrafına da fazla alevli yanmaması için tuz konur. Buna delil adı verilir, ancak bazı yerlerde çerağ kullanımı da vardır. Yakın zamanlarda, cemlerde, bunun yerine mum da kullanılmıştır.

Dedenin bulunduğu ve sadece musahipli olanların –aşınası, peşinesi olanlar da dahil- katılabildiği cemlerde delil, görevlisi tarafından yakılır. Bu, on iki hizmetten birini oluşturur.

delilci (K.1, K.2, K.6, K.8, K.15, K.16, 19, K.27, K.32)

Cemlerde delili yakmakla ve cem süresince delilin yanar bir vaziyette kalmasını sağlamakla görevli kişi. (bkz. on iki hizmet)

Bu görevi yerine getirebilecek olan hizmet sahibini öncelikle halk belirler; dede geldiğinde halk tarafından seçilmiş olan bu kişiye hayırlısını vererek resmen bu göreve atamış olur.

delil uyandırma (K.16, K.18)

Delilci tarafından delilin yakılması.

derviş (K.1)

Talip.

dışarı cemi

Cuma akşamı, bayram akşamı, adak, kurban törenleri gibi bütün taliplerin katılabildiği cem.

dışarı kurbanı (K.19, K.20, K.30)

Dışarı cemlerinde yer alan kurban. (bkz. kurban)

dolu (K.1, K.2, K.3, K.5, K.6, K.10, K.18, K.20, K.32)

İçki. Tahtacı kültüründe dolu ile kastedilen genellikle rakıdır, hatta bazen bunun yerine sadece şişe kelimesi de kullanılmaktadır.

dolucu (K.1, K.2, K.3, K.5, K.6, K.10, K.18, K.20, K.32)

Cemlerde içki dağıtmakla görevli on iki hizmet sahibinden birisi, saki, şemsi.

dolu üçleme (K.1, K.2, K.3, K.5, K.6, K.10, K.18, K.20, K.32)

Cem törenlerinde, dolucunun dededen başlamak üzere onun sağında ve solunda oturanlarla beraber üç büyüğe “Allah-Muhammed-Ali” adına sırasıyla üç kez dolu sunması.

dört kapı (K.2, K.15, K.21)

Şeriat, tarikat, hakikat ve marifet. Tahtacılar bu dört kapıyı bilmekte, ancak bunlara farklı anlamlar yüklemektedirler:

Aydınlılar’a göre şeriat, dinin bütün kurallarını bilmek ve kötülüklerden uzak durmak yani “şer’i üzerinden atmak”; tarikat, yolun gereklerini yerine getireceğine dair ikrar vermek; hakikat, bütün dinî bilgileri özümseyip hayata geçirmek; marifet ise gerçeğe ulaşmak yani Hak kapısını açmak anlamına gelmektedir.

Çaylaklar bu dört kapıyla ahiret kardeşlikleri arasında bir bağ kurarak bunların sırasıyla musahipliği, aşinalığı, peşineliği ve çığıldışlığı karşıldığını belirtmektedir.

Menemenciler ise şeriat, tarikat, hakikat ve marifeti, eğitim ve öğretimle ilişkilendirip bunları sırasıyla ilkokul, ortaokul, lise ve yükseköğretim olarak açıklamaktadır.

dua (K.1, K.2, K.18)

Cenazenin defnedilmesinde ve arkasından verilen yemeklerde, adak yemeklerinde, bayrak dikme vb. törenlerde dede veya dedenin vekili olan şahıslarca okunan dinî sözler.

düşkünlük (K.2, K.5, K.6, K.9, K.10, K.16, K.18, K.20, K.30, K.32)

Tahtacı örf ve âdetlerinin, ahlak görüşünün yasak ettiği şeylerin (birden fazla kadınla evlenme, boşanma, zina, hırsızlık, adam öldürme, dedeye ve diğer canlılara yalan söyleme, musahibinden ayrılma; sırrı açığa vurma vb.) yapılması halinde uygulanan ve suçun ağır olması durumunda toplumdan soyutlanmayı, cemlere ve meydana alınmamayı, hatta sürgün edilmeyi de içeren suçluluk durumu.

düşkünlük meydanı (K.1, K.2, K.3, K.4, K.6, K.15, K.16, K.18, K.19, K.32)

Düşkün olan bir kişinin toplumun ileri gelenlerinin (musahipliler, aşnası ve peşnesi olanlar) hazır bulunduğu bir cemde sorguya çekildiği, varsa şahitlerinin dinlenildiği, gerekli görüldüğü takdirde işlenen suçun büyüklüğüne göre cezaya çarptırıldığı meydan. Düşkünlük meydanı, ceza verilmek üzere açılabilir gibi, düşkün olan kişilerin affedilmesi; düşkünlüklerinin kaldırılması için de açılabilir. Böyle durumlarda düşkün, dedenin de bulunduğu bir cemde kurban kesmek zorundadır.

edep-erkân (K.2, K.3, K.18)

Cemde hizmet sahiplerinin hizmetlerine başlamadan önce cemaatin dizüstü oturup sessiz bir şekilde beklemelerini sağlamak amacıyla söylediği sözler. Bunlardan “edep” sözüyle herkesin Hak meydanında bulunduğu hatırlatılarak hareketlerini, sözlerini ona göre gözden geçirmesi; “erkân” sözüyle de cemdeki bütün kurallara uyulması konusunda uyarıda bulunulur.

ehl-i beyt (K.1, K.16)

Hz. Muhammed, Hz. Ali ve onun eşi Hz.Fatma ile onların çocukları Hasan ile Hüseyin.

elma (K.1, K.3, K.5, K.6, K.7, K.10, K.18, K.19, K.20, K.21)

Çaylak Oymağı'na bağlı Tahtacılar'da peşine olmak isteyenlerin ceminde verilen bir içeri kurbanı. (bkz. peşine)

erkân (K.1, K.2, K.3, K.15, K.19, K.20, K.21)

Tarikat uluları tarafından konulan ve tarikatın yasası durumunda olan ilkeler, kurallar ve törenlerin tamamı.

erkân yetirme (K.1, K.2, K.3, K.15, K.19, K.20, K.21)

Cemde belirli bir sayıda toplanmış olan hizmetlerin bu sayıya uygun olarak sırasıyla yerine getirilmesi.

Cemlerin düzenlenme amaçları birbirinden farklı olduğu için, musahip olma, ikrar verme, cuma akşamı vb. cemlerdeki hizmetlerin sayısı da değişebilmektedir. Büyük cemlerde on iki hizmetin tamamının bulunmasına karşılık bazı küçük cemlerde hizmetin sayısı üçe düşürülebilmektedir.

erkân yürütme (K.1, K.2, K.3, K.15, K.19, K.20, K.21)

Cemin yapılış amacına göre yerine getirilmesi gereken hizmetleri sırasıyla uygulamaya başlama.

eşik (K.3, K.10, K.18, K.26)

Cemin yapıldığı odaya sembolik olarak girişi ifade etmek için kapının hemen iç kısmına konulan ince uzun sopa veya oklava.

Çadır hayatının sürdürüldüğü dönemlerde kapı ya da kapı eşiğini temsil etmek amacıyla kullanılmış olan eşik, uygulanırlılığını günümüze kadar sürdürmüştür.

eşikçi (K.3, K.10, K.18, K.26)

Cemevinde kapının hemen içeri tarafında elindeki sopayı veya oklavayı yerde tutan kişi. Eşikten herkes niyaz ederek geçer. Bu sırada eşikçi, eşiği hiç hareket ettirmez.

Eşikçi adı verilen bu hizmet sahibinin cemdeki bir başka görevi ise gözcülüktür. (bkz. on iki hizmet)

eyvallah (K.1, K.2)

Razı gelme, kabul etme, onaylama.

farraş (K.1, K.3, K.18, K.32)

Meydanı süpürmekle görevli hizmet sahibi. Bazen bu sözcük yerine Farrac da kullanılmaktadır. (bkz. on iki hizmet)

gece kurbanı (K.3, K.10, K.18, K.20, K.21)

İçeri ceminde yer alan kurban.

gülbenk (K.2)

Dinî törenlerde, cemlerde, yüksek sesle okunan dua.

gün (K.6, K.10, K.12)

Hız. Muhammed'i temsil eder.

gözcü (K.1, K.2, K.10, K.19, K.20, K.21)

Cemlerde dedenin buyruklarını taliplere bildirmekle; sükûneti sağlamakla; cem kurallarına taliplerin uyup uymadığını gözetlemek ve gerektiğinde onları uyarmakla görevli hizmet sahibi. (bkz. eşikçi)

Hak (K.1, K.2, K.30)

Allah. Hak kelimesinin yanına bazen "de-" fiilinin getirilmesiyle kelimenin "kabul etmek" anlamında kullanıldığı görülmektedir. Özellikle dedenin taliplere nasihatlerde bulunduktan sonra "Sözümü hak dedin mi?" şeklindeki sorgulamasında kullanımı yaygındır.

Hak meydanı

Cem yapılan meydan.

hayırlı (K.1, K.2, K.10, K.16)

Cemde hizmet sahiplerine hizmetlerinin karşılığı olarak mürşit veya dede tarafından verilen dua.

halka namazı (K.3, K.10, K.27)

Cemde halka şeklinde oturularak kılınan namaz.

Hü (K.1, K.10, K.18)

"O", Allah'ın isimlerinden birisi.

Cemde hizmet sahipleri, hizmetlerine başlamadan önce cemaati cem kurallarına uymaları konusunda uyarıda bulunmak için "hü" der. Aslı "Hû" olan bu sözle cemin yapıldığı meydanın Hak meydanı olduğu hatırlatılır.

ibrikçi (K.3, K.11, K.13)

Cemin başında ve yemekten sonra cemde bulunanlara el suyu dökmekle görevli kişi. On iki hizmet içerisindeki adı selman olan bu görevliye bazen sucu adı da verilmektedir.

içeri cemi

Sadece musahiplilerin katılabildiği ve on iki hizmetin tamamının yer aldığı büyük cem. (bkz. on iki hizmet)

içeri kurbanı (K.1, K.2, K.9, K.10, K.15, K.18)

İçeri ceminde yer alan kurban. (bkz. kurban)

içeri nefesi (K.1, K.3, K.6, K.19)

İçeri ceminde söylenen nefeslere verilen ad. Bu cemlerde Şah Hatayî'nin nefesleri söylenir.

ikrar alma (K.2, K.3, K.4, K.5, K.6, K.10, K.11, K.15, K.16)

Belirli bir yaşa gelen delikanlılardan ve evlenen kızlardan Tahtacı yol ve erkânına uyacaklarına dair söz alma. Her Tahtacı 14-15 yaşına ayak basan oğlunun

ikrarını aldırır. İkrar alma için bir cem düzenlenir; bu cemde dede, ikrarı alınacak gence (ya da gençlere) bu yolun gerekleriyle ilgili nasihatlerde bulunur, kendisinden “eline, beline, diline sahip olması” için söz alır. Evli kadınların ikrarı için de bir cem düzenlenir ve burada da aynı nasihatlerde bulunulur. İkrarı alınan delikanlı ya da kadın, tam olarak Tahtacı kimliği kazanıp yaptığı işlerden kendisinin sorumlu olduğu bir aşamaya gelmiş olur.

İmam Hüseyin Kurbanı (K.18)

Çaylaklar’da verilen bir adak kurbanı. İmam Hüseyin’e adandığı için adakların en önemlisidir.

İmam Hüseyin’e adanan kurbanlar tüm pişirilir. Bu nedenle bu kurbanlara “tüm kurban” adı da verilir. Kurban, yaşlı ve bu konuda tecrübeli kişiler tarafından pişirilir, ortaya tüm olarak getirilir; kemikleri kırılmadan parçalara ayrılır, sofralara bu şekilde dağıtılır. Kurbandan geriye kalanlar bir çukura gömülür.

kamber (K.20, K.21, K.24)

Dedenin köyleri seyahati sırasında onun yanında bulunarak her türlü hizmetini gören ona yolculukta yardımcı olan, bazen cemlerde saz da çalan kişi. Kamber, halk arasında bilgili, görgülü bu hizmetleri yapabilecek kişiler arasından seçilir.

kapıcı (K.20, 21)

Cemevinin kapısını bekleyen ve gerekli durumlarda giriş çıkışı denetleyen hizmet sahibi.

kasab-ı cömerd (K.11, K.13)

On iki hizmet sahiplerinden birisi; kurbancı.

Kaygusuz lokması (K.3, K.10, K.18, K.27)

Cem yemeklerinde ya da herkesin evinde yediği yemeklerde isteğe bağlı olarak “Kaygusuz aşkına” biraz büyükçe alınan son lokma.

Bazı Alevi köylerinde ise can aş (cenaze yemeği)’ndan herkes büyükçe bir lokma alır, “Hü erenler Kaygusuz Sultan aşkına” diyerek yanındakinin ağzına verir. Bu şekilde herkes sevip saydıklarına lokma sunar.

kesene (K.1, K.2, K.11, K.18, K.20, K.21)

Toplumda işlenen suçlara karşılık herkesin bulunduğu bir cemde ortaklaşa alınan karar ile kesilen para veya yaptırım cezası. İşlenen suçun büyük veya küçüklüğüne göre bu cezanın miktarı değişebilir.

kırklar meclisi (K.18, K.21)

İçlerinde Hz. Ali ile onun eşi Fatma’nın, ayrıca Selman’ın da bulunduğu kırk kişiden oluşan meclise verilen ad.

kömbe (K.10, K.11, K.12, K.13, K.14, K.27)

“Cuma akşamı”nda, bayramlarda mezarlık ziyaretlerinde, nevruz, hıdırellez gibi törenlerde mayalanmış hamurun iki sac arasında pişirilmesi ve üzerine susam ekilmesiyle hazırlanan bir çeşit çörek. Tahtacı kültüründe kansız kurban yerine geçmektedir.

kurban (K.1, K.2, K.9, K.10, K.15, K.18)

Allah’ın lütfunu kazanmak için O’na sunulan hediye. Tahtacı kültüründe içeri kurbanı ve dışarı kurbanı olmak üzere iki çeşit kurban vardır:

İçeri kurbanları, sadece musahibi bulunanların katılabildiği musahip olma, düşkün kaldırma vb. büyük cemlerde belirli bir tören eşliğinde tekbirlenen ve cemdeki hizmetlerden biri sayılan kurbanlardır. Bu kurbandan sadece ceme katılanlar yiyebilir, cemin sonunda da kurbanın kanı, kemikleri, derisi, kalan parçaları hepsi biraraya getirilip gömülür.

Dışarı kurbanları ise; adak kurbanları, cenazenin arkasından kesilen kurbanlar, kurban bayramındaki kurbanlar vb.dir. Dışarı kurbanları, içeri kurbanları gibi gizlilik içerisinde gerçekleştirilmez, herkese açıktır.

Kurbanlar, belirli zamanlarda belirli amaç için kesilmeleri gözönüne alınarak sınıflandırılmalarının yanı sıra kanlı ve kansız olmak üzere de ikiye ayrılırlar. Kanlı kurban olarak, cemin işlevine göre koç, koyun, davar veya cebrail (horoz) seçilebilir. Kansız kurban da cemin düzenlenme amacına veya kurban sahibinin (ya da adak sahibinin) niyetine göre kömbe adı verilen çörek ya da konu komşuya dağıtılan yiyecek de olabilir.

kurbancı (K.1, K.2, K.3, K.10, K.15, K.16, K.18, K.20, K.21)

Taliplerin kurbanlarını kesmekle görevli olan hizmet sahibi. Kurbancıyı, bu işi yapabilecek kişiler arasından ilk önce halk seçer, dede de hayırlısını verir. (bkz. on iki hizmet)

kurban tığlamak (K.21)

Kurban kesmek.

kuyucu (K.10, K.12, K.15, K.24)

İçeri kurbanından artan etleri, kalan parçaları ve kemikleri, kurbanın postunun içerisine koyarak önceden kazmış olduğu gizli bir kuyuya gömmekle görevli on iki hizmet sahibinden birisi.

küçük oruç (K.10, K.11, K.27)

Muharrem orucunun son akşamında gece yattıktan sonra sabaha kadar hiçbir şey yenilip içilmeden tutulan oruç. Bu oruç sabahleyin kuşluk vakti kesilen horozun taşlığıyla açılır.

musahiplik (K.2, K.4, K.5, K.6, K.7, K.10, K.11, K.12, K.15, K.16, K.19, K.24, K.27, K.28, K.29, K.31)

Evlenmiş iki kişinin eşleriyle beraber birlik ve beraberlik içerisinde yaşayacaklarına, birbirlerini koruyup gözeticeklerine, ahirete kadar kardeş kalacaklarına dair dedenin ve taliplerin huzurunda söz vermesiyle gerçekleştirilen bir çeşit akrabalık.

Musahip olan kişiler birbirlerinin her türlü hallerinden sorumludurlar, birisinin düşkün olduğu durumlarda diğer çiftin de düşkün sayılması bundan kaynaklanmaktadır.

Mehdi (K.1)

Hız. Ali'nin oğullarından birisi. Onun kıyametin kopmasına yakın tekrar ortaya çıkacağına inanılır.

mezdandan geçme (K.2)

Taliplerin topluluk içerisinde işledikleri suçlarla ilgili olarak sorgulandıkları ve daha önce vermiş oldukları ikrarlarını yeniledikleri cem.

Muhammed Ali döşegi (K.15)

İçeri kurbanlarında dedenin oturduğu yere verilen ad.

mürebbi (K.1, K.10, K.21)

Çaylaklar'da dedenin bulunmadığı yerlerde onun yerine vekillik eden görevli. Bu kişi cemlere katılanlara yol erkân öğretir, toplumu gözetir, dede geldiğinde toplum içerisinde huzursuzluk çıkarıcıları dedeye bildirir. Kısacası topluma her konuda yardımcı olur ve onları yönlendirir.

mürşit (K.1, K.18)

Dedelikten sonra gelen bir üst makam.

nefes üçleme (K.1, K.3, K.19)

İçeri kurbanlarının bulunduğu cemlerde sazandar tarafından üç nefesin baştan sona okunması. Bu nefesler genellikle Şah Hatayı'den seçilir.

niyaz (K.2, K.10, K.18)

Bir tarikat büyüğüne veya tarikatta bir makamı temsil eden nesneye, yere ve bunlar aracılığıyla Tanrı'ya yalvarma, yakarma şeklinde uygulanan ibadet.

Niyaz, köye gelen dedelerin yolluk ihtiyaçlarını karşılamak üzere bütün halktan toplanılan para anlamında da kullanılmaktadır. Bu parayı herkes vermek zorundadır, ancak paranın miktarı insanların maddî durumuna uygun olarak isteğe bırakılmıştır.

ocak kazma (K.10, K.27, K.29)

Evli çiftlerin ana - baba evinden ayrılıp da başka bir evde yaşamaya başlayacakları zaman, ocaklarının devamlı tütmesi amacıyla, yeni evlerinde düzenledikleri cem.

ok (K.9)

Ormanda çalışmaya başlamadan önce herhangi kazanın yaşanmaması için kesilen kurbanının –buna pay kurbanı adı verilir- eşit olarak dağıtılabilmesi için pay sahiplerinden alınan çakı, bıçak, tarak vb. özel eşyalara Aydınlılar'ın verdiği ad.

Bu eşyalar akli ermeyen bir çocuğun eline verilir ve kendisinden bunları önceden eşit parçalara bölünmüş etlerin üzerine koyması istenir. Kurban sahipleri de kendilerine ait eşya, hangi payın üzerinde ise o parçayı alır ve herkes hakkına razı olur.

on iki hizmet (K.1, K.2, K.15, K.16, K.18, K.19, K.24, K.32)

Cemlerde belirli bir plân ve düzen dahilinde yerine getirilen görevler. Mutlaka musahipli olması gereken hizmet sahipleri şu şekilde sıralanmaktadır:

- 1.Dede
- 2.Rehber – Mürebbi / Baba
- 3.Gözcü - Eşikçi
- 4.Delilci
- 5.Sazandar / Zakir
- 6.Selman / Selman-ı Ferraş / Ferraş / Süpürgeci / Carcı
- 7.Dolucu / Saki / Şemsi
- 8.Kurbancı / Kasab-ı Cömert
- 9.Sakkacı
- 10.Pervane / Peyk
- 11.Kuyucu
- 12.Kapıcı

Bu on iki hizmet sahibi ile ilgili gerekli açıklamalar söz konusu madde başlarında yer almaktadır.

oruç (K.1, K.2, K.3, K.5, K.6, K.7, K.9, K.10, K.13, K.14, K.18)

Muharrem ayında Kербela'da şehit edilen İmam Hüseyin'in yasını çekmek için yeme içme ve birtakım davranışlardan uzak durma.

Tahtacılar muharrem ayında tuttıkları oruca başlamak için Kurban Bayramı'nın ilk gününden itibaren 20 gün saymaya başlarlar ve bu günün akşamında sahura kalkarak oruçlarına başlarlar. Orucun süresi Çaylaklar ve Menemenciler'de 12, Aydınlılar'da ise 10 gündür. Oruç süresince kan akıtılmaz, yaş kesilmez, et, yumurta, soğan vb. yiyecekler yenmez, tırnak kesilmez, saç sakal tıraşı olunmaz, banyo vb. ihtiyaçlar yerine getirilmez, duru su içilmez; ya içine biraz şeker konularak içilir ya da bunun yerine çay, ayran vb. içecekler alınır.

Oruç son günün sabahında pişirilen aşure ile sona erer.

ortak (K.1, K.13, K.25)

Musahip.

oturak (K.19)

Semahın ağırlama bölümü.

oturma (K.15, K.17)

Semahın ağırlama bölümüne Aydınlılar'ın verdiği ad. Buna bazen oturum da denilmektedir.

özü birleme (K.2)

Cemde bulunan herkesin kalplerindeki kötülüğü, fesatlığı, kırgınlığı kısacası ikiliği ortadan kaldırması.

özne (K.1, K.2, K.15)

Kadınların ikrar alma töreni. Kadınların ikrarı ancak evlendikten sonra alınabilir. Bunun için eğer dede varsa düğün gecesi yoksa dedenin geldiği bir zamanda birkaç musahiplinin de bulunduğu bir cem düzenlenir. Bu cemde dede, ikrarı alınacak olan kadına nasihatlerde bulunup ondan Tahtacı örf ve âdetlerine, inanışlarına, ahlakî değer yargılarına uyacağına dair söz alır.

pay kurbanı (K.1, K.9, K.15, K.17)

Tahtacılar'ın ormanda çalışmaya başlamadan önce, kesim esnasında kendilerine herhangi bir zarar gelmemesi için kestikleri kurbanı verilen ad.

Kurban edilecek küçük baş hayvan üç beş ailenin biraraya gelmesiyle alınır, eti eşit bir şekilde pay edilip birlikte yenir. Maddî durumu iyi olmayanlar cebrail (horoz) keser. Ertesi gün de kesime başlanır.

pervane (K.10, K.15, K.18, K.21, K.31)

Talipleri ceme davet etmekle ve cem süresince dışarıdaki hizmetleri yerine getirmekle görevli kişi. Bu hizmet sahibine peyk adı da verilir. (bk. on iki hizmet)

peyk (K.10, K.15, K.18, K.21, K.31)

bkz. pervane.

peşine (peşne) (K.5, K.7, K.10, K.11, K.13, K.18, K.19, K.21, K.27, K.32)

Çaylak Oymağı'na bağlı Tahtacılar'da aşinalıktan sonra gelen üçüncü ahiret kardeşliği. Aşınası olmayanlar peşine olamazlar. Peşine olabilmek için bir elmanın kurban edilmesi yeterlidir; dede bir elmayı dörde böler ve bu dört parçayı peşine olacaklara verir.

post (K.1, K.2, K.3, K.10, K.12, K.15, K.18, K.32)

Cemlerde musahip olacakların, ikrarı alınacakların, meydandan geçirilecek olanların üzerine oturup dededen hayırlılarını aldıkları kumaştan yapılmış yaygı. Posta döşek adı da verilir.

Bu post dedenin evinde, eğer dede sürekli bir yerde bulunmuyorsa, rehberin veya mürebbinin evinde muhafaza edilir.

rehber (K.1, K.2, K.3, K.10, K.18)

Dedenin bulunmadığı yerlerde onun vekilliğini yapan hizmet sahibi. Mürebbi veya babadan bir üst aşamada bulunan rehber, yol ve erkânı tam olarak bilen, bunları uygulayıp taliplere öğretebilen, talibin her türlü derdine çare bulabilen, herkes tarafından sevilip sayılan olgun ve kültürlü bir kişidir.

saki

bkz. dolucu.

sakkacı (K.1, K.10, K.15, K.27)

Sakka suyu dağıtan hizmet sahibi, zakir. (bkz. on iki hizmet)

sakka suyu (K.1, K.10, K.15, K.27)

İçeri cemlerinde ve muharrem orucunun sonunda akşam yapılan cemde yemekten sonra sakkacı tarafından Kerbela'da susuz şehit düşen İmam Hüseyin aşkına dağıtılan su.

sazandar (K.1, K.3, K.10, K.15, K.18, K.19)

Saz çalıp nefes söyleyen hizmet sahibi, zakir. (bkz. on iki hizmet)

selman (K.1, K.3, K.19, K.24, K.30)

Cemlerde meydanı süpürmek, el suyu dökmek ve sofraları serip yemek süresince ihtiyaçları karşılamakla görevli hizmet sahibi. Tahtacı kültüründe eskisi gibi içeri cemleri düzenlenemediği için hizmet sahiplerinin sayısında da azalmalar olmuş; on iki hizmeti yerine getiren görevliler kalmamıştır. Bugün yapılan cemlerdeki birkaç hizmet sahiplerinden birisi de selman'dır. (bkz. on iki hizmet)

semah (K.3, K.6, K.10, K.10, K.18, K.19)

Cemlerde en az iki kişinin karşılıklı olarak oynadığı dinî bir oyun. Semah yanında samah olarak da adlandırılan bu oyun bir çeşit ibadet olarak kabul edildiği için eğlence amaçlı toplantılarında oynanmaz.

Semahın ağırlama ve yürütme olmak üzere iki bölümü vardır: Ağırlama bölümünde ayaklar dar vaziyetinde olup eller yavaş yavaş havada sağa sola gidip gelir; bu bölümün ardından yürütmeye geçilir. Yürütmeye ayaklar dar vaziyetinden ayrılır ve belirli figürlerle, biraz daha ritmik bir şekilde, karşılıklı dönülmeye başlanır. Ancak bunu yaparken oynayanlar kesinlikle dedeye ve sazandara sırtlarını dönmezler.

selmân-ı pâk (K.2)

On iki hizmet sahiplerinden birisi; selman.

sofracı (K.10, K.18, K.26)

Sofraların serilmesi, dağıtılması ve sonunda da toplanması ile ilgili görevleri yerine getiren kişi. Yemek boyunca sofradakilere hizmet eder. Bugün bu görevi yapan kişiye selman adı da verilmektedir.

sofu (K.1)

Talip.

softa (K.1)

Gerici, yobaz.

sorgudan geçirme (K.1, K.2)

Dedenin (dede yoksa mürebbinin veya babanın) ceme başlamadan önce talipler arasında dargın olanlar veya herhangi bir suçu olanlar varsa, bunları meydana çağırıp sorgulaması. Kişi gelir her şeyi açık açık anlatır, dargın ise barıştırılır, bir sorun varsa halledilir, ceme öyle başlanır.

sucu (K.1, K.2, K.10)

Sakka suyu dağıtan hizmet sahibi, sakkacı. İbrikçiye de bazen sucu adı verilmektedir.

süpürgeci (K.1, K.3, K.10, K.18, K.19, K.32)

Cemde meydanı sembolik olarak süpürmekle görevli hizmet sahibi.

şemsi (K.15, K.18)

bkz. dolucu.

şih (K.10, K.18)

Çaylak Oymağı'na bağlı Tahtacılar'da delikanlıların kendi aralarında düzenledikleri "cuma akşamı"nı yöneten ikrarlı gence verilen ad.

talip (K.1, K.2, K.18, K.31)

Tahtacı dinî inanışlarını, gelenek - göreneklerini benimseyen ve bunları yaşamında uygulayan, ikrarını vermiş kişi.

tarikât nikahı (K.1, K.2, K.15)

Resmi nikâhın ardından dedenin bulunduğu yerlerde gelinin oğlan evine getirildiği günün gecesinde; bulunmadığı yerlerde ise dedenin geldiği zamanlarda yakın akrabaların ve musahipli birkaç kişinin toplandığı bir ortamda dede tarafından kıyılan nikâh.

tecelle (K.1, K.3, K.10, K.25, K.27)

Çaylaklar'da içeri cemlerinde yerine getirilen bir uygulama. Cemin sonunda cemdeki bütün bacılar dedenin izniyle tecelleye kalkar; en önde dedenin eşi, onun arkasında hizmet sahiplerinin ve diğer sofuların eşleri olmak üzere arka arkaya sıralanıp dededen başlayarak bütün erkeklerle niyazlaşırlar. Sonra da dedenin önünde dâr'a durup hep birlikte hayırlılarını alır ve yere niyaz ederek yerlerine otururlar. Buna tecelle adı verilir. Kendileriyle niyazlaşan bacılara erkekler, "Tecellen kabul olsun" der.

tercüman (K.1, K.18, K.21)

Bütün olarak pişirilen içeri kurbanı.

tercümandan geçme (K.1, K.18, K.21, K.31)

Tercüman kesmekle yükümlü olan musahip adaylarının veya düşkünlüğü kaldırılacak olan kişilerin cemde kurban kesmesi.

tüm kurban (K.189)

bkz. İmam Hüseyin kurbanı.

uğundurma (K.1, K.10, K.11, K.12, K.25, K.27)

Muharrem orucunun son gününde 24 saat süresince tutulan oruç. Herhangi bir dileği olanlar orucun son gününde oruçlarını açmazlar; o gün akşam saz çalıp nefes söylerler, semah oynarlar ya da kendi aralarında eğlence düzenleyerek sabaha kadar uyumadan beklerler. Oruçlarını da o gün için kurban edilen horozun ciğeriyle ardından da yine o gün sabaha karşı pişirilmiş olan çorbayla (aşure) açarlar.

yatan oturan hayırlısı (K.1, K.2)

Bacıların tecelleye kalkmasından sonra cemin sonunda cemle ilgili herhangi bir dedikoduda bulunulmaması için dede tarafından verilen dua.

yekde (K.15, K.16)

Aydınlılar tarafından musahibi olmayanlara verilen ad.

yol kardeşi (K.2, K.18)

Tahtacı dinî inanışlarını, ahlakî değerlerini, gelenek ve göreneklerini kısacası tüm yaşam tarzını benimseyip uygulayan taliplerin kardeşliği.

zakir (K.2, K.18)

bkz. sazandar.

zülfikâr (K.16, K.18)

Hız. Ali'nin gökten inip sonunda da tekrar göğe çıktığına inanılan ucu çatallı kılıcı.

3. Hayatın Geçiş Dönemleriyle İlgili Terimler

a-Doğumla İlgili Olanlar

albasması (K.11, K.12, K.13)

Alkarısı, alanası, albastı adı verilen kötü bir ruhun lohusaya ve bebeğine musallat olmasıyla ortaya çıkan bir hastalık.

Bu rahatsızlıktan kurtulabilmek için kırk gün süresince lohusaya ve bebeğe al renkli yazma örtülür.

aydaş çocuk (K.11, K.12, K.13, K.14)

Zayıf, çelimsiz, sürekli hastalanan çocuklara verilen ad.

aydaş aşısı (K.11, K.12, K.13, K.14)

Aydaş olmuş çocuğun iyileştirilebilmesi için uygulanan dinsel – büyüsel bir uygulama. Çocuk üç yol ağzına götürülüp içi boş bir kazanın içine konulur ve sembolik olarak kazanın altı yakılıyormuş gibi yapılır.

diş börtmesi (K.7, K.10, K.11, K.12, K.13, K.25)

Çocuklar ilk diş çıkartmaya başladıklarında dişleri kolay ve sağlam çıksın diye buğday, nohut ve darının haşlanmasıyla hazırlanan yiyecek. Pişirildikten sonra önceden davet edilmiş misafirlere ikram edilir, gelemeyenlerin ise evlerine gönderilir.

Diş börtmesine, bazen diş bulguru ya da diş hediği adı da verilir.

duşak kesme (K.10, K.14)

Vakti geldiği halde düzgün yürüyemeyen, sürekli düşen çocukların kolay yürüyebilmelerini sağlamak için yapılan bir uygulama. Bunun için kuru incir ile lokum bir ipe dizilip çocuğun ayaklarına bağlanır. Çocuk yüksek bir tepeye çıkarılır. Köyün gençleri çocuğun ayağındaki incir ve lokumları almak için yarışır; önce gelen ipi kırar. Hep birlikte bu yiyecekleri yerler.

Bu olaya köstek kesme adı da verilir.

huy kesme (K.7, K.10, K.11, K.14)

Sürekli yaramazlık yapan ve ağlayan çocukların bu huylarından kurtulmaları için yapılan bir uygulama. Bunun için akraba olmayan bir kişi ayakkabısını çıkartarak üç defa çocuğun ağızına hafifçe vurur.

kaynar (K.7, K.10, K.12, K.13, K.14, K.29)

Lohusaya içirilmek üzere tereyağı, kırmızı toz biber ve pekmezin karıştırılıp çok az suyla pişirilmesiyle hazırlanan yiyecek.

kedi kırkı (K.10)

Lohusanın yeni yavrulmuş bir kediyle aynı ortamda bulunmuş olmasından dolayı yani kırkının karışması sonucu bebekte ortaya çıkan hastalık.

Kedi kırkı basan çocuğun iyileşebilmesi için ya ocağa gidilmesi ya da kırkı karışan kedinin öldürülmesi gerekir..

köpek kırkı (K.10)

Lohusanın yeni yavrulmuş bir köpekle aynı yerde bulunmasından dolayı bebekte ortaya çıkan hastalık. Böyle durumlarda bir köpek eniğinin bulunması ve çocuğun bunun üzerinde yıkanması gerekmektedir.

kırkbasma (K.11, K.25, K.29)

Lohusa ve bebeğinin doğumdan sonraki kırk gün içerisinde hastalanmasına verilen ad. Bu kırk gün içerisinde anne ve çocuğu hastalıklardan, nazardan, kötü etkilerden korumak için çeşitli önlemler alınır; her ikisi de ziyarete gelenlerden korunur, kırklı kadınlarla karşılaşmaları önlenir.

köstek kesme (K.10, K.11, K.14)

bkz. duşak kesme

ölü kırkı (K.10, K.11)

Lohusanın cenazeyle aynı ortamda bulunması sonucu bebekte görülen rahatsızlık.

Kırkı çıkmamış bir kadının evinde biri öldüğünde bebeğin kırkıyla ölünün kırkının birbirine karışmaması için anne, başlığına taktığı gümüş paralardan birini çocuğun bileğine takar ya da bebeğiyle beraber salın önünden geçer.

umma (K.7, K.10, K.11, K.13, K.25)

Yeni doğum yapmış kadınların istedikleri herhangi bir yiyeceği yiyemediklerinde göğüslerinin şişmesiyle oluşan bir tür rahatsızlık.

b-Evlenme ile İlgili Olanlar

atki (K.6, K.11, K.12)

Kına gecesinde yapılan geline ve damada para veya takı toplama merasimi.

asbab kesme (K.6, K.11, K.12)

Düğünden bir hafta önce gelin olacak kızın elbiseliğinin kesilip kendisine hediyelerin toplandığı tören. Bu törene sadece asbab adı da verilmektedir.

başbağlama (K.10, K.11, K.12, K.13, K.25)

Düğün gecesinin sabahında yeni gelinin genç kızlıktan çıkıp evli bir kadın olduğunu belirtmek için başının evli kadınlar gibi bağlanmasıyla ilgili olarak düzenlenen tören.

Bu törene gelin duvağı adı da verilir.

bayraktar (K.13, K.20, K.21)

Düğünde bayrağı taşımakla görevli kişi. Damadın yakın ve bekar arkadaşları arasından seçilir.

Bir kişinin bayraktar seçilebilmesi için bekar bir kız kardeşinin de olması gerekmektedir. Bu kız da kına gecesinde geline kına yakacaktır.

copçu (K.1, K.13, K.20)

Düğünlerde elindeki bir copla bayraktarın yanında dolaşarak taşkınlık yapanları engelleyen ve herhangi bir isteği olanların isteklerinin yerine getirilmesinde yardımcı olan görevli.

Copçu düğünden önce köyün bekar gençlerinin biraraya gelmesi ve bunların içlerinden birini bu göreve uygun görmesiyle seçilir. Elindeki 50-60 cm. uzunluğundaki copun ise üzerinde “ya Allah, ya Muhammed, ya Ali” yazmakta ve değişik çiçek resimleriyle süslenmiş bulunmaktadır. Ucunda ise değişik renkli iplerden oluşan püsküller vardır. Köyde düğünlerde kullanılmak üzere bir cop vardır; cop en son copçu olmuş olan kişide muhafaza edilir, daha sonraki düğünde copçu olacak kişi copu bu kişiden alır.

Bu görevi yerine getiren kişiye kimi yerde (Kızılkaya köyü) kiya, kimilerinde (Kaburgediği köyü) ise yiğitbaşı adı verilir. Yiğitbaşı copçudan farklı olarak elinde kama (gama) taşır, beline de kılıç takar.

dan davulu (K.26)

Düğünlerde gelin alma gününün sabahında oğlan evinde, davulcuların insanları uyandırmak amacıyla davul çalmaları.

dünür kocası (K.21)

Herkes tarafından sevilip sayıldığı, sözü dinlendiği için özellikle kız istemekle görevlendirilen yaşlı kişi.

gelin duvağı (K.11)

bkz. başbağlama.

gelinlik etme (K.7, K.10, K.24, K.26, K.27)

Başbağlama töreninde başı bağlanan gelinin kaynanası, kayınbabası veya yakın akrabaları kendisine herhangi bir hediye almadıkça onlarla konuşmaması. Hediye olarak geline altın bilezik, zincir gibi takıların yanında herhangi bir ev eşyası da alınabilir. Bu hediye verilmediği takdirde de gelin yıllarca gelinlik edebilir.

indirmelik (K.13, K.21)

Düğünlerde gelin, oğlan evine getirilip de içeriye geçirilmeden önce kesilen kurban.

Evlenen çiftlere, kız evinde takılan takılara da indirmelik adı verilir.

kiya (K.1, K.13, K.20)

bkz. copcu.

kına kızı (K.10, K.13, K.24)

Kına gecesinde geline kınayı yakan genç kız. Bu bayraktarın kız kardeşidir.
mengi (K.10, K.24)

Düğün, sünnet vb. törenlerde en az iki kişiyle (bu sayı istenildiği kadar arttırılabilir) toplu ve karma olarak oynanan bir halk oyunu. Gencinden yaşlısına bütün Tahtacılar'ın bildikleri bu oyun, dinî içerikli törenlerde kesinlikle oynanmaz.

süt hakkı (K.7, K.10, K.11, K.13)

Düğünden önce oğlan evinin kızın annesine gönderdiği hediyeler. Bu, para olabileceği gibi elbiselik de olabilir.

üçetek

İpekli kumaştan dikilmiş, kenarları işlemeli, belden aşağısı üç parçadan oluşan kadın kıyafeti. Eskiden düğünlerde gelinler, gelinlik olarak üçetek giyerdi.

tamgavit (K.13, K.20, K.21)

Düğün yemeği için oğlan evinin kız evine gönderdiği koyun dahil patates, soğan, bulgur, pirinç, fasulye, yağ vb. erzaklar.

tamgavit karısı (K.13, K.20, K.21)

Düğün yemeğini pişirip gelenlere ikram edilmek üzere hazırlaması için oğlan evinin kız evine gönderdiği yemek pişirmede usta kadın.

tamgavit kocası (K.13, K.20, K.21)

Düğün yemeğini pişiren tamgavit karısına kazanları kaldırıp indirmesi, erzak çuvallarını taşımaya yardım eden erkek.

toprabbastı parası (K.10, K.13, K.16, K.18, K.22, K.23, K.31)

Gelin ve damadın birbirinden farklı köylerden olması halinde kız tarafından olan gençlerin, gelin alma günü oğlan tarafından aldıkları para. Bu paranın miktarı oğlan tarafının maddî durumuna göre belirlenir. Para alınmadan oğlan tarafının köye girmesine izin verilmez.

Bazı köylerde ise (Kızılkaya köyü) bu para, oğlan evine kızın çeyizliğini götürönlere tarafından alınır. Bu, para olabileceği gibi oğlan evinin durumuna göre koç, horoz veya rakı da olabilir. Verilmezse çeyiz indirilmez.

yastık vurma (K.6, K.10, K.11, K.13, K.27)

Kına gecesinde geline kına yakılmaya başlanmadan önce musahipli ve kocası sağ olan bir kadının – bu sağdıcın annesi de olabilir – kenarları işlemeli ince uzun bir yastığı üç kez salâvatlayarak yere vurma. Yastık yere her vurulduğunda gelin yastığın üzerine çıkartılıp indirilir, en sonunda da yastığın üzerine oturtulur.

yavşak vurma ((K.10, K.27)

Başbağlama töreninde gelinin kaynana ve yakın akrabalarına karşı herhangi bir saygısızlıkta bulunmaması için gerçekleştirilen bir uygulama. Gelinin başı bağlandıktan sonra çenesinin altından bir yazma geçirilip başının üstünden bağlanır. Kaynanadan başlamak üzere yakın akrabalar gelir bu yazmanın bağını önce sıkar; gelinin kendilerine saygısızlıkta bulunmaması konusunda uyarılarda bulunur, sonra da bağı gevşetir.

yenge binme (K.10, K.12, K.26)

Düğünden önce oğlan evinin yakın akrabalarından yeni evlenmiş kadınlara yengelik görevinin verilmesi. Sayıları 3, 5, 7 veya 9 arasında değişen bu yengeler düğünde oğlan evinde hizmet ederler; gelinin gelinliğini, kınasını vb. eşyalarını kız evine götürürler; gelin alma gününde üçeteklerini giyip başlarını da geleneksel şekilde bağlayarak oğlan evine getirilinceye kadar geline eşlik ederler.

yiğitbaşı (K.49)

bkz. copçu.

zomata çağırma (K.26)

Düğünlerde oğlan evinin gelini almaya gelmesinden önce davulcuların yüksekçe bir yere çıkıp “zomata, açlar beriye toklar öteye” diye bağırıp köylüleri düğün yemeğine davet etmesi.

c-Ölümlle İlgili Olanlar

arife toprağı (K.26)

Kurban bayramının arifesinde mezarlığa gidilerek akrabaların mezarına atılan üç avuç toprak.

can aş (K.2, K.3, K.20, K.21)

Cenazenin arkasından verilen üç, yedi, on iki, kırk ve yıl yemekleri. Bunlardan üçünde ve yedisinde isteğe veya maddî duruma göre kan akıtılmayabilir, ancak on ikisinde, kırkında ve yılında mutlaka bir kurban kesilir.

iç göynek (K.1, K.3, K.18, K.19, K.20, K.21, K.29)

Ölen bir kişinin kefenlenmesinden önce sarılan; ön tarafı dize arka tarafı da bele kadar uzatılan gömlek. Sır örtüsü de denilen bu gömlek, ölünün başından geçirilerek giydirilir.

iman bezi (K.25, K.29)

Cenazenin kefenlenmesi sırasında, kefene sarma işlemine başlamadan önce, ölünün göğsünü ve ön tarafını örten havlu büyüklüğündeki bez.

kazayağı (K.1, K.3, K.4, K.5, K.6, K.10, K.18, K.19)

Çaylak Oymağı'na bağlı Tahtacılar arasında kaz ayağı şekline benzetilerek bir noktadan aşağıya doğru üç çizginin çekilmesiyle oluşturulan bir işaret.

Kazayağı işaretinin Tahtacılar'a mahsus olup kendilerine cesaret ve kuvvet veren kutsal bir işaret olduğuna inanan Çaylaklar, bu işaretin neyi simgelediğini bilmemektedir. Ancak bunu, özellikle bütün mezarların baş tarafındaki hece taşına kazımakta, ayrıca iş gömleklerine ve genç kızların gelinlik üçeteklerine işlemektedir.

ölgülü (K.2, K.4, K.7)

Ölü evi, yas evi.

sır örtüsü (K.1, K.3, K.18, K.19, K.20, K.29)

bkz. iç göynek.

tarak bezi (K.16)

Cenazenin yıkanma esnasında abdesti bozulmasın diye yıkayan kişi tarafından altının silindiği bez. Bu bez önceden hazırlanıp yıkayacak kişiye verilir. Yıkayan kişi de bunu cenazeyi yıkadıktan sonra ancak abdest vermeden önce kullanır.

yas alma (K.10, K.27)

Cenazenin bulunduğu eve giderek baş sağlığı dileme.

yas tutma (K.6, K.7, K.10, K.25, K.27)

Herhangi bir yakınını kaybeden kişilerin, günlük yaşamdaki birçok ihtiyaçlarına belirli bir süre -bu eskiden 40 gün süremiş- kısıtlama getirmesi. Cenaze yakınları bu süre boyunca saç, sakal tıraşı olmaz, sabun kullanmaz, elbise değiştirmez, herhangi bir eğlenceye gitmez.

4. Halk Hekimliği ile İlgili Terimler

bıçırgan (K.11, K.14)

Ter, pislik, çamur vb. sebeplerden dolayı özellikle ayaklarda oluşan derin çatlaklar.

dabaz (K.11, K.14)

Vücudun her yerinin kabarıp şişmesi.

dalak kesme (K.10, K.14)

Aşırı sıcaklardan dolayı dalağı şişen kişilerin çarşamba günleri dalak ocağına giderek bu hastalıktan kurtulabilmek için yaptıkları pratikler.

Eskiden dalağın eskimişi de (ilerlemiş hali) olurmuş ve buna kıllı dalak adı verilirmiş.

dalak ocağı (K.14)

Dalağı şişen kişilerin şifa bulacağına inandığı aile.

it dirseği (K.14)

Göz siğili.

kengi (K.11, K.13, K.14)

İnsanın sırt kemiğinin en aşağısından başlayıp yukarıya, boyuna, doğru uzanan şiddetli ağrı.

kör çıban (K.11, K.13, K.14, K.25, K.29)

Baş vermeyen ve çıktığı yerde kızarıklık yapan, acı veren bir çıban.

morca (K.11, K.13, K.14, K.25)

Kaşıntı ile başlayıp sivilce şeklinde ortaya çıkan ve zamanla çok sızlayıp acı veren bir çıban. Bu çıban mor renkli olup, gözü de vardır.

ocak (K.9, K.10, K.14)

Bazı hastalıkları iyi ettiğine inanılan aile.

pamukçuk (K.7, K.10, K.14)

Genellikle bebeklerde görülen, ağzın kenarında ve içinde beyaz beyaz kabarcıklar şeklinde ortaya çıkan ve bebeğin annesini emmesini engelleyen bir hastalık.

tatarca (K.7, K.11)

Şiddetli bir sancı.

temre (K.7, K.11, K.13, K.25, K.28)

Derinin üzerinde kızarıklık ve küçük su kabarcıkları şeklinde görülen, tedavi edilmezse değişik bölgelere yayılabilen bir deri hastalığı.

temre ocağı (K.7, K.11, K.13, K.25, K.28)

Temrenin tedavisi için gidilen ocak.

tutuluk (K.7, K.11, K.13, K.25)

Sara hastalığı. Bu hastalığa yakalananlara tutuluk tuttu denilir.

yılandık (K.14)

Kemik veremi

yılandık ocağı (K.14)

Yılandık hastalığını iyileştiren aile.

5. Akraba Adlarıyla İlgili Terimler

ana – baci

Mürşit ya da dede eşi.

bacı (K.3, K.16, K.18)

Taliplerin eşlerine verilen ad.

bibi (K.16)

Ağabeyin eşi, yenge.

böyüana (K.16)

En büyük amcanın hanımı.

büyükbaba (K.16)

En büyük amca.

ebe (K.6, K.7, K.10, K.25)

Büyükanne.

ede (K.16)

Sevilen sayılan kişiye verilen ad. Bazen baba yerine de kullanılır.

eci (K.16)

Anneanne.

emmi (K.16)

Amca.

horanta (K.6, K.10, K.11, K.13, K.29)

Koca.

gelin bibi (K.16)

Amcanın eşi.

gocana (K.16)

En büyük amcanın hanımı.

yenge (K.16)

Küçük amcanın hanımı.

SÖZLÜ BİLGİ KAYNAKLARI

K.1 Abidin Özay, 76, Kumaçukuru köyü, evli, yok, çiftçi, Keleceköy

K.2 Abidin Şahin, 73, Çamalan köyü, evli, ilkokul, orman işçisi, Çamalan köyü

K.3 Ahmet Uşan, 48, Köprübaşı Mah.-Göksu Bld., evli, ilkokul, çiftçi, Köprübaşı Mah.

K.4 Arefe Gür, 71, Kaburgediği köyü, evli, yok, ev hanımı, Kaburgediği köyü.

K.5 Babuş Eşim, 71, Dişlen köyü-Anamur, evli, ilkokul, orman işçisi, Meydan Mah.-Mut.

K.6 Bahar Gündoğdu, Köprübaşı Mah.-Göksu Bld., evli, yok, ev hanımı, Kırtıl köyü.

K.7 Cemile Bakır, 87, Yeşilyurt köyü, evli, yok, ev hanımı, Meydan Mah.-Mut.

K.8 Durmuş Tirik, 76, Dalakderesi, evli, ilkokul, orman işçisi, Dalakderesi.

K.9 Emirali Çelebi, 77, Sayağzı Mah.-Silifke, evli, yok, orman işçisi, Sayağzı Mah.

K.10 Fadime Gevger, 58, Köprübaşı Mah. -Göksu Bld., evli, ilkokul, ev hanımı, Köprübaşı Mah.

K.11 Ferdane Hayta, 81, Düğdüören, evli, yok, ev hanımı, Düğdüören

K.12 Fatma Kıvılcım, 67, Belenoluk Mah.-Bekiralanı köyü, evli, yok, ev hanımı, Belenoluk Mah..

K.13 Fatma Şahin, 61, Kumaçukuru köyü, evli, ilkokul, ev hanımı, Keleceköy.

K.14 Gülbeyaz Ulutaş, 64, Dalakderesi, evli, ilkokul, ev hanımı, Dalakderesi.

K.15 Halil Erol, 77, Gülnar, evli, ilkokul, çiftçi, Çubukkoyağı Mah.-Bozyazı.

K.16 Halil Ayar, 70, Bozağaç köyü-Gülnar, evli, ilkokul, çiftçi, Kaşdişlen köyü-Anamur.

K.17 Halil Özmen, 44, Tekmen Bld.-Anamur, evli, ilkokul, orman işçisi, Çubukkoyağı Mah.-Bozyazı.

K.18 Hasan Hüseyin Kütük, 71, Köprübaşı Mah.-Göksu Bld., evli, yok, Bahçeci Köprübaşı Mah.

K.19 Hasan Gündoğdu, 50, Kırtıl köyü, evli, ilkokul, çiftçi, Kırtıl köyü.

K. 20 Hasan Şahin, 69, Kumaçukuru köyü, evli, ilkokul, marangoz, Keleceköy.

K. 21 Hızır Şahin, 59, Kumaçukuru köyü, evli, ilkokul, inşaat ustası, Yazalanı Mah.

K.22 Hüsne Gözütok, 58, Kızılkaya köyü, evli, yok, ev hanımı, Kızılkaya köyü.

K.23 İsmail Gözütok, 70, Kızılkaya köyü, evli, yok, bahçeci, Kızılkaya köyü.

K.24 Rıza Sındı, 71, Düğdüören, evli, ilkokul, çiftçi, Düğdüören .

K.25 Sabriye Kara, 69, Tursun Mah.-Bahçekoyağı köyü, evli, yok, ev hanımı, Çubukkoyağı Mah.-Bozyazı.

K.26 Senem Bayram, 87, Kuzucubelen, evli, yok, ev hanımı, Kuzucubelen.

K.27 Senem Eşe Özcan, 61, Köprübaşı Mah.-Göksu Bld., evli, yok, ev hanımı, Köprübaşı Mah.

K.28 Sultan Alakabak, 75, Tömük, evli, yok, ev hanımı, Tömük.

K.29 Sultan Dile, 68, Tursun Mah.-Bahçekoyağı köyü, evli, yok, ev hanımı, Tursun Mah.

K.30 Veli Hazır, 60, Çamalan köyü, evli, ilkokul, orman işçisi, Çamalan köyü.

K.31 Veli Çatal, 30, Kızılkaya köyü, evli, ilkokul, orman işçisi, Kızılkaya köyü.

K.32 Veli Kırarslan, 71, Kırtıl köyü, evli, ilkokul, çiftçi, Kırtıl köyü.